

248

JUNI - JULI 2014

TYPOLOGIE **RUIMTEN VOOR KUNST**
INTERVIEW **FILIP DUJARDIN**
MATERIAAL **BIOCOMPOSITIEN**
TECHNIEK **3D-PRINTEN**

A+

ARCHITECTUUR
IN BELGIË



BEL € 12,50 | INT € 19,50
TWEEMAANDELIJKS | ICASD | BRUSSEL
KANTOOR VAN AFGIFTE BRUGGE X | PB733



9 77 1375 507012

TEKST Bruno Notteboom
[wetenschappelijk adviseur UCent]

Vanaf 20 juni tonen A+ en Bozar Architecture in de expo 'Forms of Gardens' werk van de Belgische tuin- en landschapsarchitecten Jean Canneel-Claes en Erik Dhont. Geen klassiek overzicht van het oeuvre van deze ontwerpers, maar een focus op specifieke media: de axonometrieën en perspectieven van Canneel-Claes en de glyptotheek van Dhont. Door het tweedimensionale plan buiten beeld te laten, ligt de nadruk op het vormonderzoek dat in het werk van beiden centraal staat.

Forms of Gardens
Drawings by Jean Canneel-Claes.
Plaster Models by Erik Dhont
20 juni tot 31 augustus 2014
Paleis voor Schone Kunsten, Brussel

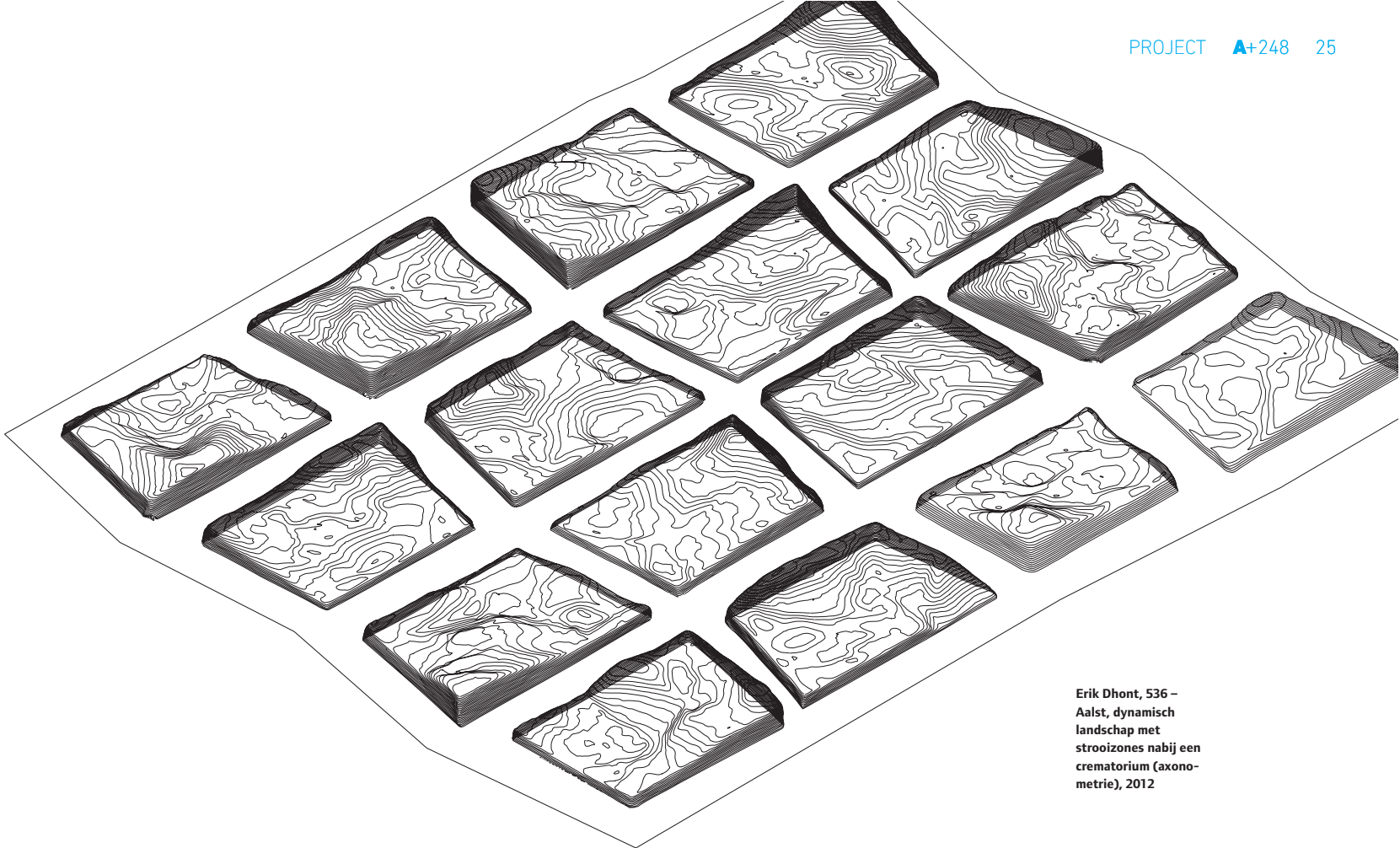
Lezing Bruno Notteboom
31 augustus 2014
Paleis voor Schone Kunsten, Brussel
www.a-plus.be | www.bozar.be

een coproductie van
A+ Architecture in Belgium
en Bozar Architecture

VORMEN VAN TUINEN



Erik Dhont,
999 – onderzoek,
microreliëf voor
natuurontwik-
keling tussen
een geometrisch
wandelpad
(gipsmodel), 2011



Erik Dhont, 536 –
Aalst, dynamisch
landschap met
strooizones nabij een
crematorium (axono-
metrie), 2012

Canneel-Claes

De ontwerpen van Jean Canneel-Claes (1909-1989) vormen het antwoord op de moderne architectuur van architecten als Huib Hoste en Louis Herman De Koninck, met wie hij tijdens het interbellum samenwerkte. De 'functionele tuin', zo stelde hij in 1931 in een manifest over modern tuinontwerp, zou gebaseerd zijn op rationele principes en een esthetiek gebaseerd op het 'form follows function'-idoom. Dit uitte zich in tuinen die architecturaal waren opgevat. De tuin van de eigen woning van Canneel-Claes werd bijvoorbeeld omsloten door 'wanden' van populieren en klimrozen, als een extensie van de architectuur. De tentoonstelling toont de verschillende vormen en gradaties van abstractie die Canneel-Claes in zijn presentatietekeningen aan de dag legde. Sommige van deze documenten doen denken aan de vormcomposities van De Stijl of Bauhaus, zoals de axonometrische collage van de tuin bij de woning Grimar, die bestond uit een dynamische compositie van halfcirkelvormige gazons, bloembedden en hagen. In de gouache van zijn eigen woning daarentegen krijgen de 'rideaux de verdure' (groengordijnen) door de schildertechniek een meer tactiele kwaliteit.

Dhont

De glyptotheek van Erik Dhont, die sinds het einde van de jaren tachtig een indrukwekkend aantal tuinen ontwierp en uitvoerde, toont verschillende momenten en thema's in zijn ontwerp- en realisatieprocessen. De

meeste gipsmodellen zijn representaties van uitgevoerde of in uitvoering zijnde tuinen en landschappen. Een kleiner deel is echter puur onderzoeksmateriaal: vormstudies die pas later 'neerslaan' in concrete projecten. We herkennen in de gipsen het vocabularium van de ontwerper: enerzijds de gesnoeide haagvormen en anderzijds de 'microreliëfs', manipulaties van het horizontale vlak. De glyptotheek moet worden gelezen als een vormalfabet, eerder dan als een reeks klassieke maquettes. De gipsmodellen van de poelen en heuvels die rond het Gasthuisbergziekenhuis in Leuven zullen worden aangelegd, bijvoorbeeld, worden in de tentoonstelling herschikt tot een nieuw geheel waarbinnen de vormen een nieuwe verhouding met elkaar aangaan. Een dergelijk onderzoek verrijkt de tuin- en landschapsarchitectuur met invloeden uit de grafische kunsten, de beeldhouwkunst en de minimal art.

Vormonderzoek

De tentoonstelling brengt een reflectie op gang over de rol van vormonderzoek in het landschaps- en bij uitbreiding architectuurontwerp. In het werk van Canneel-Claes en Dhont is de vorm zonder twijfel het gevolg van een specifiek programma en de specifieke kenmerken van de site of het perceel (zoals de technische inrichtingen en wateropslagplaatsten in de ondergrond van de Gasthuisberg-site). Tegelijk gaat de vorm aan het programma vooraf: het onderzoek naar de vorm is ten dele ook een autonoom proces, los van

specifieke opdrachten en geworteld in het culturele en artistieke referentiekader van de ontwerpers. De getoonde gipsen en axonometrieën zijn tegelijk schaalloos en sitespecifiek: ze vormen abstracte objecten en beelden, maar zijn ook het resultaat van een nauwgezet onderzoek naar de ruimtelijke ervaring van de gebruiker van de tuin of in het landschap. De keuze van de tentoonstelling om de nadruk te leggen op vormonderzoek sluit aan bij een historische discussie. Al in de jaren '30 verschilden de voorstanders van de 'pittoreske' tuin en die van de 'architecturale' tuin van mening. Jules Buysens, in het interbellum hoofd van de dienst plantsoenen van de stad Brussel, argumenteerde in het tijdschrift *Bâtir* dat planten, en niet architectuur, de basis van het tuinontwerp zijn. Ook de opkomst van de ecologie vanaf de jaren '60 creëerde bij veel ontwerpers – ook vandaag nog – een aversie voor vorm: een tuin of landschap moet er zo 'natuurlijk' mogelijk uitzien, ook al is de site ingrijpend getransformeerd. De tuinen van Canneel-Claes en Dhont spelen echter in op een spanning of dialoog tussen het kunstmatige en het natuurlijke: de architecturale vormen van Canneel-Claes vormden in veel ontwerpen een kader voor een 'wilde' begroeiing of een uitzicht op het omringende landschap; de microreliëfs van Erik Dhont zijn ook microbiotopen waar spontane vegetatie zich kan ontwikkelen. Een dergelijke wisselwerking tussen ontworpen vorm en natuur is zeer relevant in het versnipperde Belgische landschap.

HET VAKMANSCHAP DAT ONTWIKKELD WORDT BINNEN DE PRIVATE TUIN IS VAN GROOT BELANG VOOR PUBLIEKE, LANDSCHAPPELIJKE OPGAVEN.

Van privé naar publiek

Publieke tuinen en parken zijn in het werk van beide ontwerpers veruit in de minderheid. Dit is symptomatisch voor een land waar de open ruimte van oudsher in sterke mate geprivatiseerd is. Canneel-Claes deelde met de moderne beweging in het interbellum het geloof in de sociale rol van het moderne (tuin) architectuurontwerp dat, volgens zijn manifest over modern tuinontwerp, zou "bijdragen tot de fysieke en morele ontwikkeling van het individu en de maatschappij." Meer dan een halve eeuw later kunnen we enkel bevestigen dat het publiek opdrachtgeverschap van

tuinen en landschappen nog steeds in de kinderschoenen staat. Maar de tentoonstelling toont tevens dat in België het vakmanschap dat ontwikkeld wordt binnen de private tuin van groot belang is voor publieke, landschappelijke opgaven. Van Canneel-Claes zijn in de expo een aantal tekeningen te zien die hij produceerde als hoofd van de Afdeling Landschappen in het Commissariaat-Generaal voor 's Lands Wederopbouw tijdens WO II, waarin hij zijn ontwerpvocabularium toepaste op woonwijken, kerkhoven en andere opgaven die de schaal van de tuin overschreden. Ook in de glyptotheek van Erik Dhont zien we

haagvormen en microreliëfs (elementen die tot wasdom zijn gekomen in de context van de private tuin) terugkomen als bouwstenen van grotere sites: naast de terreinen van het Gasthuisbergziekenhuis, de strooiweides van het crematorium van Siesegem bij Aalst, de heraanleg van de openbare ruimte van de Miniemenwijk en het Grondelpark in Anderlecht, alsook het park van een kerkhof, een ziekenhuistuin en een aantal publieke parken, waaronder het park Groene Koningin [→ A+212], op een boogschuit van het Paleis voor Schone Kunsten.



←
Jean Canneel-Claes, tuin Grimar (axonometrie, collage), Genval, 1930. De tuin wordt omsloten door een reeks gebogen hagen, met selectieve openingen naar het landschap. Het centrale pad verspringt midden in de tuin. De collagetechniek versterkt de abstractie van de representatie

→
Jean Canneel-Claes, tuin eigen woning (axonometrie, inkt en gouache), Oudergem, 1931. De tuin wordt een verlengstuk van de woning met open plan, ontworpen door Louis Herman De Koninck. Door de gouachetechniek krijgt de vegetatie een zekere tactiliteit

